

ТИХОН ЯКОВЛЕВИЧ
КИСЕЛЁВ

R. MORRIS.

Тыва АССР-нин ажылчы чоннарынын 1983 чылда СОЦИАЛИСТИК ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

СЭКП-нин XXVI съездинин, СЭКП Төп Комитетинин май болган ноябрь (1982 ч.) пленумнарынын шийтирелерин Тыва АССР-нин ажылчы чоннары амыдыралга боттандырып, СССР-нин тургустунганынын 60 чылын төлөтүп угуур даш социалисттик чарыкты калбарткан, 1982 чылда республиканын экономика болган култура хөгжүлдегине чаа-чаа чедирини чедип алган.

1983 чылдын болган 60 беш чылын планынын күөсүдир болган аяк күүсүдир. СЭКП-нин составында Тыванын эки тура-биле кирген хуунун бээр 40 чылын төлөтүп угуур даш чарыкты калбартышкан, үзөтүрүнү, туугунун, көдө ажил-агыйнын, транспорттун, амыдырал хандырылганын, културанын болган уугу ажил-агыйнын өскө-даа алырларын амыдыралчылар дараазында социалисттик хулааларын ал тур.

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Будуругенин ажылкын болган ажилдын шынарын улам ылай бедирин хандылар. Будуругеле күчүлери долгуз-биле бүрүн шингээдир алырын, иштин куралдарын четте ажилдарын, мурнакын дуржулганы кааза-биле негиздеринин, күш-ажылды организастарын база өргөдөп башкарылганын, сайыраңгайдырларын, будуругелерин техника-биле үздүтүп, бедиринин материалдык болган энергетика куралдарын камнаар талазы-биле кемгелерин боттандыраар. Күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыгдарынын күсели-биле 1983 чылда үзөтүрүнү бугу адырларынга улам бедирини чедип алыр.

Күш-ажылдын будуругелүүнү планын даярдалар аяк 0,5 хуу бедир, будуругле кемгелерин өздүгенин 60 хуунан өвөш өвөш күш-ажылдын будуругелүүнү бедиринин күсели-биле чедип алыр.

Продукция сайгарар болган кылгыларын хай нурутуу будуругелүүнү талазы-биле 1983 чылда күрүнү планын декабрь 29-га чедир күөсүдир. Планын аяк 1 миллион рубльдин үзөтүрүнү продукциянын будуругле болган сайгарар, 50 мун тонна хөмүр-лашты казар, 850 мун киловатт-шак электрэнергияны, 4,1 мун гигакалорий чымылга энергияны ажилда үндүр, 320 кубометр чып этээр демир-бетону, 500 кубометр дилат материалдарын 100 тонна даганын, 140 тонна комбикорму, 5 тонна кондитер кылгыларын, 10 тонна мал саржаан, 170 тонна чалан сүт продукциянын будуругле.

Чиг-оттин тус төрде хөмүрлерин, артышкыннарын долгуз-биле бүрүн ажилда тургаш, күрт үзөтүрүнү будуругелерин улам ылай хөгжүрү талазы-биле комплекстиг кемгелерин ажилда кылгы болган боттандыраар.

Үлөтүр продукциянын бот-үзөшүн планда көрдүгенин аяк 300 мун рубльде чиггелерин чедип алыр. Будуругенин кол фондустарынын ажилгалын ажилдер, фонд үзөтүрүнү 1982 чылдын деңгээлинде 0,5 хуу көвүздүр.

Өргөтүлгөндөй бедиринин болган мурнакы технологиянын бедирининин калбаа-биле шингээдир алырын күсели-биле будуругелерге бедир будуругелүүнү 190 станоктарын болган машиналарын тургузуу, шингээдир алыр. Чаа техниканын болган чарыктын саналарын шингээдир күсели-биле 800 мун рубль экономикаын ажилы чылда чедип алыр.

Будуругелүүнү турар продукциянын шынарын улам-на бедир талазы-биле кемгелеринин комплекстин боттандыраар. Шынарын эң-не бедир категориянын продукциянын будуругенин күөсүдир, 15 кылгыларга күрүнүн шынар дем-дөн тышкар, бирги категория-биле үндөүр продукциянын кемгелерин 82 хуу бедир. Продукциянын болган кылгыларын 66 чаа бедирлерин, оон иштинде көпүн хөгжөдөй бедирлеринин 50 кыла бедирлерин будуругелүүнү шингээдир алыр.

Камналга чурумун күштелдиреринге, материалдык болган одала-энергетикти куралдарын ботту-биле база камнаа-биле чарыгдарын үндөүрүш, 8 миллион киловатт-шак электрэнергияны, 2,8 мун гигакалорий чымылга энергияны, 6 мун тонна чикес олар чүдүлү, 80 тонна кара металл, 300 кубометр дилат материалдарын камнаа алыр.

Массалыг мергежилдин 1100 ажилчыларын бедиртээр, 1200 кижинин мергежилдин бедир болган холушак профессиялар өвөдир. Күш-ажылдын, будуругенин сагылга-чурумун быжыгдарынын күсели-биле бир ажилчыга оналштыр ажил шагынын чидирин 1982 чылдазынга деңгээлге 10 хуу кылгылар.

Геология-инженер ажилдарын ажилкын бедир. 7 мун дөрбөдчин километр деңгээлге шөдө шийинчел, тыеар болган чурунка турттырар ажилдарын бедир шынарын чоруулар. Туугу материалдар бар үш чөдөрүн тыпкан, үлөтүрүгө шингээдир алыр-биле дамчыдыр бээр. Баян-Кодун, Ак-Сугун, Алыгактын казар байлактарын куралдарын тодарылаар ажилды доозар. Бүрүнчү кылган 6 кудукту республиканын совхозтарына дамчыдыр бээр.

КАПИТАЛ ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Туугуну кемгелерин көвүздүр, шынарын ажилдер, капитал салымшкынарын ажилкын бедир талазы-биле эң чүдүлө кемгелерин боттандыраар. Ажилгалга кирер туугуларга материал-техниктиг болган күш-ажыл куралдарын мөөнөздоринин, күш-ажылды организастарын сайыраңгайдырларын, мурнакын арга-мөдөттарын шингээдирин, туугу материалдары-биле хандырылганын ажилдеринин, камналганын болган күш-ажылдын сагылга-чурумун күштелдирерин күсели-биле 1982 чылдазынга деңгээлге доозулаан туугуларын кемгелерин 15 хуу кылгылар, 1983 чылда республиканын экономика болган социал хөгжүлдегенин планында көрдүгенин будуругле күчүлери, чуртталга бажынарын, социал-культура укур-туалыг объектилерин чогуур үзөдөй ажилгалга кирерин хандыраар. Боттарынын будуругле баазанын болган туугу материалдар үлөтүрүнү объектилеринин туугуне оза кичээлгенин улангылар. «Туугу кемгелер» комбинаттын үзүтү панель-биле бажын тулар материалдар будуругелеринин туугуну туугу-монтаж ажилдарын хуусаа бетинде шингээдир алыр. Агро-үлөтүр комплексинин объектилеринин туугун дүргө темп-лерде чөрдүр. Ак-Довурактын чымылдыга төвүнүн ийи көтүдү одала сезон өргөдөй чедир ажилгалга кирер. Чөөн-Хемчик болган Бай-Тайга районнарга туугуу чөдөрүн хуусаа бетинде ажилгалга кирер.

Докааткан планда аяк туугу күш-ажылдын будуругелүүнү 0,2 хуу бедир, туугу-монтаж ажилдарын бот-үзөшүн 0,1 хуу чиггелер, 100 тонна металл, 400 тонна цементин, 1000 кубометр дилат материалдарын болган

250 мун киловатт-шак электрэнергияны камнаа алыр. Туугу хал-биле кылгы күш-ажыл чарыгдарын зыга кылгылар, бедир будуругелүүнү машиналар, механизмер, авто-транспорт, биче механизациянын херекселерин-биле туугу организастарын хандыраар үзүлчүлөөр, оларын ажил-лаарын ажилдер, ажилдын ээлчегилгенин бедир, туугу будуругелеринин индустриализациянын деңгээлин бедир болган заводка бедиртээр конструкторларын база кемгелерин кемгелерин көвүздүр, ажилыг чаа материалдарын ажилгаларын камнаар.

Кылганын барымдалап төлөвир алыр ажилчыларын 60-дан өвөш өвөш хууну күш-ажыл төлөвиринин аккорд-шакнал системанын ишчилер, туугу-монтаж ажилдарын кемгелеринин 45 хуунан өвөш өвөш бригада керээзин бугулар ажилдаар арга-биле күөсүдир. Туугуну мергежил профессияларынга 1500 кижини өвөдир, 2000 кире кичини мергежилдин бедир. Будуругенин болган күш-ажылды организастарын, тутууну турар объектилерин инженерлиг бедиртээр ажилдеринин, ажилчыларын күш-ажылды болган амыдырал-туртталганын эргежок чүтүлө байдалдарын тургузулганын, күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыгдарынын күсели-биле ажил шагынын чидиринин 10 хуу кылгылар. «Эки» болган «көчүтү аяк» дөң үлөүлөшкенин кылгы ажилгалга кирер туугуларын ийи-ти кемгелерин 70 хуу бедир.

КӨДЭЭ АЖЫЛАГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Көдээ ажил-агый будуругелүүнү чайгылыш чок интенси-фикациялар, черин, материал-техниктиг болган күш-ажыл куралдарынын ажилгалын ажилдеринге, күш-ажылды организастарын ажилдеринге, ажил-агыйнын бот-оруга-чарыгдарын, өргөшүн болган мурнакын дуржулганын бедирининин дүргө шингээдир алырынга үндөүрүш, көдээ ажил-агыйнын бугу алырларын ажилкын бедиринин, бугу агроустурун комплексинин деңгээли дүшүрү болган балансылыг хөгжүлдегени хандыраар.

Республиканын чар ажилынын зона системанын дүшүрү бугу районнарга болган совхозтарга чар ажилын системаларын ажилдап кылгырын доозар, хөдөүр болбаазырадырынга хөдөүр камгалар технологиянын ийдепелгил шингээдир алырын хандыраар.

Тарылга шөдөрлерин гектар бүрүзүндө ортумаа-биле 11,5 центнер тарааны, 87 центнер картофельди, 145 центнер погананы, 150 центнер силос култураларын ажаа-адыр. Сугаттыг черлерин гектар бүрүзүндө 18,5 центнер өвөш өвөш тарааны, 25 центнер хай чылыг сенини алыр.

Хөдөүр адыра карбас дериг-херекселер-биле чер болбаазырадырын 256 мун гектар, хөдөүр урес секкалар-биле чачылдыр — 205 мун гектар бедир. Тарылга болган суг шөдөрлерин чакы суггарылганын 46 мун гектарга, тарылын баштайгы суггарылганын 41 мун гектарга чөрдүр. Хөдөүр 270 мун тонна органистиг, 20 мун тонна минералдыг чечинчилгелерин, оон иштинде үрөш-биле калы 120 мун гектар шөдө — 7,3 мун тонна минералдыг чечинчилгелерин хай уга чазар.

Совхозтарга тараа бүдүрүн 184 мун тонна, картофельди — 23,5 мун тонна, погананы — 11,6 мун тонна бедир. Ийи секторга 23,5 мун тонна өвөш, 32,6 мун тонна сүтү, 2103 тонна дүктү (болууну деңгээл-биле), 23,2 миллион борбак чуургану бөдүр.

Күрүнө 35 мун тонна тарааны, 1,5 мун тонна погананы, 24,1 мун тонна өвөш, 28,1 мун тонна сүтү, 2830 тонна дүктү, 22 миллион борбак чуургану казар, ол дөргө доктааткан планда: 5 мун тонна тараа, 500 тонна погаа, 100 тонна сүт, 100 тонна сүт, 5 тонна дүк болган 5 миллион борбак чуурга хай бугу.

Мыйыстыг бола малдык (сарлык, ийи, чыгы малдардан адылга) дуузар деңгээл ортумаа-биле 400 килограмм, хай болган өшкүчүн — 40, хаванын — 105 килограмм бедир.

Ийитинин мал ажилына 235 мун тонна сенини, 95 мун тонна сенажы, 425 мун тонна силос, 8,5 мун тонна витаминин суге даганын бедиртээр.

Мал кыштагылашкыннын организастыг өрттирер, мыйыстыг бола малдын баш санын 1982 чылдын деңгээлге хама-рыштыр 3 хуу, оон иштинде инектерин — 3 хуу, хай болган өшкүчүн баш санын — 2 хуу, хаванын — 5,5 хуу, чыгы малдын 4 хуу, күштүн — 7,6 хуу бедир.

Турар малдын 100 баш бүрүзүндө 80 бызанын, 85 хураганын, айнаын, 80 кулуну, уугу 100 хавандан-на — 1200 хаван олардын ортумаа-биле алыр болган бүрүн ботуруктар. Инек бүрүзүндө 1330 килограмм сүтү казар, бир хойдан-на 2,28 килограмм дүктү кыргымыр, бир дага-дан-на 180 чуургану алыр.

1450 механизаторларын, оон иштинде көдөшүн проф-техучилгелеринге — 760, совхозтарга куртарга — 690 трактористтер болган комбайнерлерин, 1200 сугатчыларын бедиртээр. Мергежил бедирлерин куртарга 800 механизаторларын билгин бедиртээр.

Чазын чаштырар тараа култураларын бар бугу үзөшү-неринин бедир чачылда шынарын бот чылдын. апрель 1-ге чедир бедиртээр хандыраар, тракторларын, комбайнерлерин, тарылааны болган хөдөүр болбаазырадырын бугу машиналарын септелгелерин доозар. Тараа ажаа адыр бугу комбайнерин бот чылдын май 1-ге чедир септээр.

Машина-трактор пармынын чылда ортумак ажилдап кылмышкын 2 хуу бедир, кыпар-чаар материалдарын 5 хуу, электр энергияны — 3 хуу камнаа алыр, доктаат-тынга нормативтерге хамаарыштыр алыр, артык кемгелерин болган септелге материалдарын чарыгалдын 1,5 хуу, олар чүдүлү — 3, туугу материалдарын — 0,5 хуу кылгылар.

Камналга чурумун күштелдирин, күш-ажылдын будуругелүүнү бедир, продукциянын бот-үзөшүн чиггелерин, ажил-агыйнын өвөш чорукту-биле ийитириг кемгелерин, күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыглар турган, совхозтарын планын карыгаларын 10-дан өвөш өвөш хуу өвөшөдирин хандыраар.

Мелиорация болган суг ажилыг министрствозуну база «Тыва суг туугу» трестин организастарынын коллек-тивтери 1300 гектар шөдүгү сугаттыг чаа черлерин ажил-галга кирер, бар турар суггарылга системаларын 1529 гектар шөдүн чарыг аде кылгы, суг хандырылганын көвү-здүр, 50 мун гектар олардын сугаландыраар, мурнузда сугаландырган 60 мун гектар шөдүгү олардын суггарыл-га дериг-херекселерин чарыгып, аде кылгы.

Сельхозтехкуркуну будуругелерин коллективтери

1200 тракторларын, оон иштинде Т-150, К-700 болган К-701 хөдөүр бугу тракторларын, 300 тараа база 120 силос ажаар комбайнерин, бугу суггарылга техниказы-нын, инек саалдазынын херекселерин болган мал чөм бедиртээр чөдөрүн техникаг ажааланын хандыраар. Мыйыстыг бола малды 4,0 мун баш турар фермаларын комп-лексистиг механизастар, 2 кормоцехтерин болган витамин-ини суге даганын кылгы 4 агрегаттарын ажилгалга кир-рер.

Тараа продуктулар өргөдөшүн будуругелеринин коллек-тивтери 1983 чылдын дүжүзүнү тараанын соксаал чокка хулап алырын, тараанын болган оон кылган продуктулар-ын сан-даа, шынар-даа талазы-биле бүрүн камгалла-кала-галанын хандыраар, республиканын совхозтарга 37,1 мун тонна, оон иштинде планда аяк 140 тонна комбикорм нарын будуруп үндөүр.

Мыл ажил-агый министрствозуну ажилдакчылары 2100 гектар черлерге болган 300 гектарга хөдү-шөл камгалар ылай олуруларын олурут, республиканын хоорайларын, рай-оннар тыштерин, суурлар поганчыларынга 10 мун дөс ыш-тарын өвөдир, 1010 тонна сенини болган 105 тонна вита-минин бугу даганын бедиртээр.

Анимыр тывын ажил-агый өргөдөшүн ажилдакчылары күрүнөгө өлүк, алгы-көш болган өскө-даа чиг-оттерин дү-жаарынын планын күөсүдир, планын аяк 10 мун рубль-дин өлүг. 8,5 мун рубльдин чайгаар үнген кат, мөөгү, тоорук тоорук байлактарын чып дүжаар.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Ийи ажилгалдын транспорт будуругелерин транспорт чөкөк-херекселерин улам дозу болган чөп ажилдарынын, күш-ажылды организастарын сайыраңгайдырларын база күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыгдарынын күсели-биле чүк болган пассажирлер дажыгдарынын чыл планын хуусаадан өргө, бот чылдын декабрь 30-де күөсүдир, план-дан аяк 16 мун тонна чүкүтү, 112 мун пассажирлерин дажыглар. 1983 чылда күш-ажылдын будуругелүүнү 0,2 хуу бедир, планга уугу чүк дажыгдарынын бот-үзөшүн 0,5, пассажирлер дажыгдарынын бот-үзөшүн — 0,1 хуу чиггелер. Планда аяк 28,5 мун рубль арыг олурун алыр. Автобустарын доктаамал шимчээшкенин 96 хуу бедир. 1982 чылдын деңгээлге уугу чүк автобустарын техникаг бедиринин коэффициентин 3 хуу, автобус-тарын — 4 хуу, оларын ажилга үнүшүлгелерин коэф-фицин — бир хуу көнөйгөш, подгоннарга, пакеттер-ге чүк дажыгдарын 10 хуу бедир. Чаа техника болган мурнакы технология талазы-биле 130 кемгелерин шин-гээдир, оон ачымда 180 мун рубль түнүг экономикаг ажилы алыр.

Кол кичээлгенин шимчээшкенин аймак чок болуруче улазынган, автобустар олурун улуларын, сеп-төөрүн болган ажаа-айгарларын шынарын өшкө-дөр. Калыг шымыгыл 53 километр орукту кылгы.

Хөм транспорту-биле чүк дажыглар планын бот чылдын октябрь 7-де күөсүдир, планга немей уугу ажил-агыйнын 2 мун тонна чүтүгү дажыглар. Күш-ажылдын будуругелүүнү планнамынга уугу 0,2 хуу бедир, чүк дажыглар-ын планын бот-үзөшүн 0,1 хуу чиггелер. Судноларын ашталга хуусаадан 5 хуу өргө бедиртээр.

Агаар транспорту-биле пассажирлер дажыгдарынын пла-нын бот чылдын декабрь 25-де күөсүдир, немей 1 мун пас-сажирлерин аргаштыраар. Күш-ажылдын будуругелүүнү планнамынга уугу 0,3 хуу бедир, уугу чүк-биле өвө-дөшүлгө планын бот-үзөшүн 1 хуу чиггелер. Угудушкун-нарын доктаамал ботурун нормативин 0,5 хуу ажыг бо-лурун хандыраар.

Харылаанын ажилын болган техника талазы-биле иде-гелдин өшкөдөр. Харылаанын ажилынын бугу бедир-лерин талазы-биле чыл планын бот чылдын декабрь 30-де күөсүдир. Планда аяк 10 мун рубльдин ачы-дуузын чөтө көргүр. Күш-ажылдын будуругелүүнү планын 0,5 хуу аяк күөсүдир. 1983 чылдын октябрь, 7-ге чедир турт-талыг беш суггарылга «Экран» системанын аппарату-ралын немей тургузар. Телефон-телеграфтын болган теле-дамчылыгын чаа аппаратын ажилгалга кирер.

Транспорттын болган харылаанын будуругелеринге тех-нологиян сайыраңгайдыр, одала-энергетика куралдар-ын чөп ажилда, оларын чарыгдарынын нормалын кымыр турган, доктааттыгын дагалдан аяк 720 комплект автобустыг дүжүн, 290 тонна бензин болган дизель кы-вар чүдүлү, 120 мун рубльдин материалдарын, артык кем-гелерин камнаа алыр. 100 мун рубльдин өвөш өвөш экон-омиктиг ажыг бээр 270 чарыктын саналарын будуруг-еге ажилдаар. Массалыг профессионаын 320 ажилдак-чыларын бедиртээр, 380 кижинин мергежилдин бедир.

САДЫГ БОЛГАШ НИИТИНИН ЧЕМНЕНИЛГЕЗИНИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Чонуну барааннарга болган ачы-дууза бедирлерин өскө-даа бедирлеринге хергелел улам дозу хандыраар, ханды-рылганын културалыг улам бедир.

Урмектен казар бараан саарылганынын күрүнү пла-нын 1983 чылдын декабрь 30-ге чедир күөсүдир, 800 мун рубльдин бараанын планда аяк чөтө казар. Чонуну хер-гелел улам четте хандыраар-биле 2 миллион рубльдин бараан куралдарынын немей тынар. Камналга чурумун күштелдирин, күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыглар, материалдыг к у л а в ы р л а р ы н чөп ажилдап турган, саарылга чарыгдаларын өвөшөдирин чедип алыр болган 10 мун рубльдин олуруганын планда аяк алыр. 62 мун киловатт-шак электр энергияны, 200 тонна чи-жегел алган отулар чүдүлү, 8 тонна кыпар-чаар матери-алдарын камнаа алыр. Күрүненин болган кооперациянын өнү-чөргөнгө бүрүн-биле камгалар дөш дөшөтүг де-миселди чөрдүр. Ийитинин чөмөкчелер бедиринин ийи-ти

саарылганын ботурун будуругелерин продукциянын уугу-хуузу 71 хуу бедир.

Бараан саарылганынын 50 хуунан өвөш өвөш садыг алыгчыларын бараанын боттары шилип алыр арга-биле сайгарар.

Садыгын техниктиг 780 көөк дериг-херекселерин тургузар. 1500 дөрбөдчин метр хөмчээдир бараан казар чөдүн, 7600 дөрбөдчин метр бараан шыгаар склад шөдүн, 1000 тонна погаа аймак шыгаар черлерин ажилгалга кирер.

Бедиртээр саарылганын чыл планын 1983 чылдын декабрь 24-ге чедир күөсүдир. 250 мун рубльдин чөтө ажил-агый продуктуларын болган чиг-оттин планда аяк алыр алыр. Дулаал ажил-агыйларынга 160 тоннадан өвөш өвөш кон элти бедир. Массалыг профессионаг 550 ажилдакчынын бедиртээр, 370 кижинин мергежилдин бедир.

ЧОНУН АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫН БОЛГАШ ЧУРТТАЛГА-КОММУНАЛ АЖЫЛАГЫЙНЫН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Чонун амыдырал хандырылганын чыл планын 1983 чылдын декабрь 31-ге чедир күөсүдир болган 15 мун ру-бльдин ачы-дуузын чөтө немей бедир. Чонун ийи бугуруче оналштыр ачы-дууза бедирлерин кемгелерин 1982 чылдын деңгээлден 1 рубль 10 копейке өстүрер. Ачы-дуузын 20 чаа бедирин шингээдир, 50 көөк чаа дериг-херекселди тургузар. Комплекстиг хулап алышкын тур-туларын кааза 4-ү, хоорайларга 5-ти немей ажилдаар.

Күш-ажылдын будуругелүүнү планда көрдүгенин уугу 0,5 хуу бедир, 40 мун киловатт-шак электр энергия-нын, 100 тонна чикжээдир олар чүдүлү, 2,5 тонна кыпар-чаар материалдарын камнаа алыр.

Коммунал хандырылганын кол бедирлеринин талазы-биле болган чуртталга бажынарын септөөрүн чыл пла-нын 1983 чылдын декабрь 28-га чедир күөсүдир. Планда аяк 40 мун рубльдин коммунал ачы-дуузын көргүр, 712 мун киловатт-шак электр энергияны, 71 тонна чи-жегел олар чүдүлү, 54 тонна кыпар-чаар материалдар-ын камнаа алыр. Чаа техникаг, деңгээлгел технология-нын, чарыктын саналарын шингээдир 35 мун рубль-дин экономиктиг ажилы алыр. Хоорайларга, өскө-даа чурт-талыг черлерге 43 мун дөрбөдчин метр автоорукту сеп-тээр.

Амыдырал хандырылганын, чуртталга-коммунал ажил-агыйнын будуругелеринге болган организастар-ынга массалыг профессионаг 400 ажилчынын бедиртээр, 450 кижинин мергежилдин бедир.

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИН, КУЛЬТУРАНЫН БОЛГАШ ЧОНУН МЕДИЦИНА ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Школаарга, өөредилге черлеринге болган профтеху-чилерге өөредилге-кижизилге ажилын сайыраңгай-жааар, өөреничилерин болган студенттеринин ийи-тиг, мөзү-шынар кижизилгелерин дөшүн бедир, бугу-ини ортумак өөредилге дугайында хойду-ну хажык чок күөсүдирин чедип алыр болган дөш ортумак эртенги спешалистерин, массалыг профессионаг ажилы-нын бедиртээрин шынарын бедир. Ийи элдеге өө-рө кир уругларын санын улам кылгылар. Улус өөредилгенин материал-техниктиг баазанын быжыглар, 1596 өөренич өөренир школаларын, 240 орунуг интернаттарын, школ назын чөтөш 1170 уруг турар албан черлерин хууи ажилгалга кирер. Улус ажил-агыйнын бедир мергежи-лиг ажилын кадрларга негеделерин улам дозу хандыраар дөш профессионал-техниктиг училгелер чөтөш калбартыр.

Чонуну култура талазы-биле хандырылганын деңг-еэли бедир. Ажылчы чоннарын коммунисттик кижизил-гелерин, оларын улап-болал негеделерин хандыраарын дажыгдалганын организастарына култура болган ура чүтү албан черлеринин, чөтөдөшкө өвөшөдиринин ролю бедир. Чөтөдөшкө интеллигенциянын, театрларын култура бажынарын, спорт организастарынын ажил чорудулаанын ийдепелгилер. 700 олуттуг клубтарын турар.

Чонун кадык камгаланын өшкөдөр, өшкөдөр өргө-тү-ниг деңгээлгенин бедиринин ажилдаар. Уругларын хууе 300 киж чүдөп алыр еоматика поликлиникаг ажилгалга кирер.

КӨДЭЭГЕ ШЕФ ДУЗАЗЫ

Үлөтүрүн, туугуну, транспортун, амыдырал болган са-дыг хандырылганын, коммунал ажил-агыйнын, ула-ажил-агыйнын өскө-даа алырларын ажилдакчы-мал чөм бедиртээр, өвөдир, тараа култураларын, картоф-лаа погаа ажаа алыр, көдээ ажил-агый техникаг сеп-тээр, аграр-үлөтүр комплексинин объектилерин туу-д болган өскө-даа сорулгаларын шийтөөр херекке ийе-кейлиг киржир.

Хакас автономнуг областын ажилчы чоннары-биле соци-алист чарыктын уламчылар.

Партиянын XXVI съездинин ажилдап кылганы социал-экономиктиг программаны, СЭКП ТК-нын май база ноябрь (1982 ч.) пленумнарынын шийтирелерин бедиринин боттандыраар дөш бугу чүдүлү кылгырын, 1983 чылдын, бугу оон бирги беш чылдын планын даярларын болган со-циалист хулааларын дозу болган аяк күөсүдир Тыва АССР-нин ажилчы чоннары СЭКП Төп Комитетин бугурудир тур.

Социалист хулааларын ажилчы чоннар коллективте-ринге, министрстволарын, ведомстволарын, хоорайларын болган районнарын партия ажил-агый активтеринин хула-дарына база республиканын улус ажил-агыйнын мурнак-чыларынын 1983 чылдын январь 5-ге болган хурал

НАЙЫРАЛ ДУГАЙЫНДА

Улуг жыйындагы турса-
каткан «Совет Соци-
алисттик республикалар-
дын бузулбас аялыгы»
деп темалык жыйын
декабрда Москвада
болуп өткөн.
Ю. И. Арапчынын «Ты-
на чондук социализмге
тоогузган орун» деп мо-
нографиясын эртең чыгып
Сибирь салырында «Нау-
ка» деп ном үндүрер че-
риге парламенттин. Бизде
республиканын ажалыч
чондарынын Совет эрге-
чарга чыдаарында чеди-
лген чедишкенин
өргүзүп бижөн. Ук дел-
гелде Декларация бол-
гон СССР-диг тургустун-
ганын дугайында Керээ
база оон-даа өскө тоогу-
луг документтер кол
черия элзөн. Номарда
СЭП-диг удуруткуч ро-
лун, Эмгекчилердин рес-
публикаларда экономика-
нын болгон културалык
жогжудеин, совет киж-
лерин бузулбас найыра-
лыгы дугайында бижөн.
Л. КИРИКОВА,
Москва хоорай.

ЭЭЛЧЕГАИГ ӨӨРЕДИЛГЕ

СЭП-диг Бай-Тайга
району чонга чаа
партия, ажалы-агый
активдиг ээлчегин өө-
редилген организа-
тап эрттирген.
Аала СЭП Топ Коми-
тетинин ноябрь (1982 чыг)
Пленумунун, СССР-диг
Дэди Социалисттик
чыгышын үшүк сессия-
лыгында материалдары,
СЭП ТК-диг Чыгыше
секретары Ю. В. Андро-
повтун Пленумга чыга-
мдан кылган түндөлдөр
болгон сорулгалар, пла-
нанын болгон оон
ужур-дузаны, «Элди» со-
вохотун Эрг-Хавак сүт-
барап фермада сүтү
буудун турарында бот-
уеан болгон оон кызыра-
мынч араларды деп тем-
алык лекцияларын СЭП
районунун ийги сек-
ретары М. Х. Сарылар, рай-
кукусунун план комис-
сиясынын даргасы К. С.
Чудалов, районуну кодо
жыл-агый буудурун эр-
гелдигин бухгалтер Т. И.
Думел-Байер олар ном-
чанар.
Семинан организа-
байдалга эркен.
Б. БАРАБ,
Тээл суур.

СОНУУРГАЛ- БИЛЕ

Бай-Тайга району
тогу Тээл суурун
Култура бажынын
СЭП Топ Комитетин
лектору, СССР-диг
Иштисин керектер ми-
нистерствонун ажал-
дакчысы Михаил Яков-
левич Воробьев «Деле-
гый байдалынын дуг-
айында» лекцияны ном-
чан.
СЭП-диг дагыштын по-
литизацияга, агмы үеде
делегейде болуп турар
бол-оол бузулушунга
болгон СССР бие Кыдат
харылааларга дентор до-
ганар.
Район төвүнүн ажал-
ныштерин лекцияны улуг
сонуграл-бизе дыйнал,
делегей байдалында тала-
мын айттырларынга то-
даргай, билингир хары-
ларын алганар.
Бедик утатылг солун
акцияны номчуп берген
тоон лекторго өөрүп чет-
терген чылтанар
изергейзюнер.
Б. БАРАБ-ОД.

ФИГУРАЛУГ ЧУН- ГУЛААШКЫН

Чедбисинге чурт-
тур бирги чери дош
фигурагу чунгулааш-
кында өөлүг нацнал-
дар дон маргылда
девуаган.
Эр улустан чааскап
уулуларынга москвалы
девуаган Фадеев шыга-
ан. Монгу болгон хур-
ер медалдарын ленин-
нады Нгорь Бобри бол-
диг харыовчу Виталий
горов олар чаалат алган-
ар.

Редакциянын
АДРЕЗИ: ИНАКС
667000

Башкылар коллективи болгаш микроклимат

НЕГЕЛДЕЛИГ, БИЛЧИР БОЛЗА

Улугу башкынын хой талаалыг, шынап-ла бауау
маадырдыг деп болур күш-ажалыг бистин ийитиле-
ге эң ушелг чаа кижини хевирен кижиздин тур-
рар. Ол чүгө эртем-билигин тардыкчымыз эвес,
харин дагышкыч, кижиздикчи кижиз болур. Баш-
кылар коллективинге найыралчы, бот-боттарында бу-
зурекер болгон хүндүткелдиг болурун байдалын
тургузуп алган болза, мычан оларын кижиз бүрүзү-
ге ажылдары күзөчиг, чийк болуру чугаажок.
Кок-Тей шголазынын директорунун бо чүгүзүге ха-
маарыштыр санал-ооналарын маалымсы, хүндү-
луг номчукчулар.

бизе, дуаа чедирери-биле кы-
лып туралар.
Ажылдар, кеңээ, найыра-
дыг коллективти тургузарын-
га директор болгон өөредил-
ге эргелекчиинин найыра-
уугу-хууу колчуг элти. Бир
эвес олар укур эдиртер, түвө
тоокас кижилер болза, баш-
кылар олардан ырак болу-
саалар. Шап мычан бирдем-
бизе чедишкенин ажылдары-
нын дугайында чугаа тур-
базы билдирген. Хоме тава-
рымын айкыне азы башкылар-
ны болууга удурулаларын
тургузар, чок болза сетки-
лдиг ханындан бот-боттары

билешес чорук черле таа-
рымча чок. Харын оларын-
бизе чугаалалар билер, эң-
түр-эллек, аяк сеткилдиг бо-
лур болза, аяк ажалы-херек
буудунтур болуру чугаажок.
Чамалык башкылар өшөш
аажы-чашыг болуулар, а ес-
келерин чамалыкта кытып-
гып үшүп келери бир-ле чү-
ведер хонуп тооталанында
болуп чалаас. Болуу тутту-
нуп билери калып-даа кы-
жиге, малайыл башкы кыж-
ге, оная чугулаа шынар! Эң
башкы болза өөреникчилер-
бизе аразында харылаадын
маргышкык, көрүшөс чорун-

лективке ажылаары беки-
чыл.
Школанын удурулалыгын
коллективке тамаарыгын
эки. Маргылдаалыг айттыр-
ларын дем-биле шийтирээр
бис. Школанын удурулалыгын
эки ажылдан турар болза,
коллектив дең-деси ажыл-
даар, калдыг-даа эречей-
лээшкени азы укур эдиртер
чорук болдунас. Негелделиг
болурунга чүг чугулаа дээр-
ге, малап-ла чүтүлдүг чорук
болгон оон чедип алмыр ба-
йа чугулаа, а удуруткуч бо
бүгүгү эл-не чөптүг, шып-
ны-биле боттадырар укур-
луг. Башкыга оон ажылыгын
сталин тып алырында дуа-
лар херек. Удуруткуч кыж-
ныгы болгон принципал-
дыг болур.

Кодзөдө башкы дээрге чап-
гыс чер чурттууларын эң
чоок өңүгү, арга-сүмө ка-
лашчымы. Бистин школыста
20 чыл ажылдап турар Е. И.
Малышевтин ат-адары бе-
дик. Ол өөреникчилерни бы-
лыг билиглер-биле чөсөгдөн

УЛУГ ШЫННЫ ТЫПКАН ЧОГААЛЧЫ

Орус литература делегейде
алдар-сурагыг хой чогаалчы-
ларын депшиткен. Оларын
аразында Алексей Толстой
кыркы турар. Россиянын амы-
дыралын дегем көргүсүне-
биле, ханы реалисттик болгон
мерген чуртуушкуну-биле, ай-
гы-агы жандарга бедик
уран түндөлдиг-биле оон чо-
гаалдары бистин чуртуушта
болгон делегейде миллион-
миллион номчукчуларын
хүндүткелди чаалап алган.

Толстой чогаалга биезин-
ден тура халдыккаш, дитера-
тураге бирги орус револю-
ция-биле бирги дегем кырип,
Фераль болгон Октябрь ре-
волюцияларын, хамааты да-
йылын, СССР-ге социализм
тургузушунун болгон Ала-
чуртуну Улуг дайынын
чыдаарын чурттал эргип,
амылдапта, чогаалга белең
эвес, буудатарыг салыгга
оонажыг чораш, кеңинде
социалисттик реализмни а-
дарын төлөөлөкчиге чедир
ууру орунту эркен.

Алексей Толстойнуң арт-
тырган чогаалдын ажалы
кайтмачык байлак. Оон де-
мир-үжүг дика хой, ялыз-бу-
ру темаларын, өвүр-чирлерин
мерген урандыгын үзөгөр-
дөн оон-он романын, тоо-
жуларын, чечен чугааларын,
оюктерин, публицисттик бол-
гон критикалыг чүддерин,
шпильерин, киноценарийлер-
ин, шүлүктөрүн бижип үн-
дүргөн. Ол дээрге улуг тала-
ныгын болгон сорулуг
акыл-иштин үрө-түндөлдиг-
дар.

Алексей Николаевич Тол-
стой 1883 чылдын январь 10-
да Николаевск (амгы Пу-
теевск) хоорайга турттугун.
Алазы Н. А. Толстой граф эр-
гелгй помещик кижиз чораш.
Имчалла-даа ол кара чалпын-
дан тура ажалы биле сонгу
адазынын азыралында өскөн.
Оон бичик чылдары Советка
дээр хоулаа суурга эркен.

Кедир үеин улуг чогаал-
чымы оон үш харымында чедир
улустан туртталганын, ажал-
чалыг кодо чеге таныч өс-
көл. Дортугун хаак, кулу-
зунга хаакылаткан хоооо-
терент, дамырап пааа сүтүг
Советкага бичик Алёша үе-
чегези оодар, урулар-биле
кады ногжун, ситен, тарап
ажылдарында кирип, эмдик
аттар муун, тараачынар-
нын тооларын, солун чугаа-
ларын дыйнал, солун чурт-
талганы ээтирген. Бичик
шаалын кайтараларды Тол-
стойнуң бүгү амыралында
арткан болгон оон чогаал
нылашты урулугу чүтүл-бизе-
даа солутунамас дуагым де-
дирген.

А. Толстойнуң чогаалга со-
нуургалы эрте одаганы. Ол
чорукта вея-чогаалын Алекс-
сандра Леонтьевна Толстая
(Тургенев) саздар чедирген.
Алексейин баштайгы ийик
чогаалчылары И. Тургенев,
Л. Толстой, Н. Некрасов, А.
Пешкин, Жюль Верн, Фен-
мор Купер, Майн Рид турган.
Болуңуң сактышымын-биле
алмыга, ол өң-не баштай чө-
чөн чуганын азыралын сүмө-
лөп бауаар оон харымында би-

жөөк. Шенелде чедимче чок
болгон. А болуңуң күзөлдиг-
ле Толстой оон ажалы хары-
дан сонгаар чогаал бижип
өгөлдөн. Илчан колдуула
Некрасовту өтүнгөн шүлүк-
терин чогааткан.

Баштайгы поэтиктик ора-
данкыларын чедимче чо-
гуң автор болу-ла аскерген,
шүлүк бижирини соксаткан.
Чүгө 1906 чылда оон шүлүк-
теринин бир дугаар «Лирика»
деп чымдымы үнгөн. Ол ном-
чуп шүлүк экемпарын хула-
да салып алган. Толстой
уушкан калып. Бо барым-
даалар чугулаа уткалыг. Олар
Толстой болуңуң ажалдарын
арте-ле шүтүмчүлүгдиг көрүп,
кошкык чүдүлдөргөн үштүгүн,
ой-шаанда чаа бажым кылып
билеринин эге херечерин
болгон. Илдың шынар А. Тол-
стойнуң бүгү назымында күш-
тү бооп аркан. Чогаалын
частыгын кылып болур,
имчалла-даа оон эскерип,
эдиш шылар болгон чогаал-
дыкчын дилээшкенин «на-
жан-даа үсөс хүдээлгелг» —
деп, оон буудурун илдың тур-
ган.

1909 чылда «Тургеневте че-
ди хонун» деп бичик тоолу-
кыда А. Толстой реалисттик
прозанын экинчи аяктыг
болгон алаа кезезде шычы
бооп аркан. Ол чогаал оон
1910 чылда үнгөн «Волга чо-
гу» (дараалында «Кыргыс ди-
налар барылда» деп алаан)
деп чымдымыга кирген.
Ук ном чогаалчынын адын
сүбүгиткан. А. М. Горький
алыс буруңгар көр угаалы-
биле чаа авторго «Тугаажок-
ла улуг, шымык чогаалчы»
«орус литературанын чаа кү-
жө» деп толатарган.

Дараалында А. Толстой «Ас-
как кожай», «Хонтуг кижилер»
деп романын бижзөн.
Баштайгы чогаалдарын ол
Россиянын тергидеки агы-
дан турган дорьянын чы-
гуураанын, «чырын чегге
ажык-дүжүк чо» бооп са-
гыш-чылгыл таламын биле бу-
раалын көргүзөрүнчө утпа-
дырган.

Бирги империалисттик да-
йышын чыдаарында А. Тол-
стой фронттарга солун кор-
респондентизме бооп ажалдан
турган, бедурун орус кижини
угаанын, эрес-дичим харак-
терин, сеткилин чаагыш
эки билген болгон оон очерк-
теринге, чечен чугааларында
коргузуп турган. Толстой да-
йышын бауурун арнын, иже-
реалисттик урунун чыра-
рыште утпаган буруңга, шо-
винистин пропагандага ха-
тышшай, оон халанын, оу-
мчылдыгын изерткен. Ил-
чан ол шит чогаалчыга беле
кичээлгил утпадырды,
«Боолашкы», «Бук», «Ха-
рачарык», «Рекета», «Ажыг
чечек» деп шпильерин тей-
та дулааган.

Февраль революциянын А.
Толстой байырап хүзөн ал-
ган, чүгө дээрге ол ханын
эрге-чарыгын шүтү уду-
ларын кызыг турган. Имчал-
лаа чогаалчын Октябрь ре-
волюциян баштай билзөн,
харып-даа алаа удуру туртүтү

Оон бодалы-биле
алмыга, орус күрүшүн тус-
кайлан чорутууга немес айыл
диргелген ойдо революция
иништелди изерттеп, кош-
кадыкан ыпшак болган.
Илчанга «Угөр-бооларын
эрге-чарыгын» деп очерк
дорт илерзө илдың алаатла-
дыг үздигин ужурунда чо-
галгыч 1918 чылда лаштын-
галы үшүп чоруккан.

Россиянын пролетариат-
тын социал шпильеринин
төгүлүг укур-уушын ам
төзөлдө билзө-даа, А.
Толстойнуң сетки-болалы
үргүлүг Тороп чуртунун, чоңу-
нун чаагай келер үзөшкени
дугайында сактып чогаалыг-
га чатыргып турган. Ол чорук
оон чогаалчынын ажалын
өскөнүн чегге-даа соксат
дидей уламчыл, өскөнүн
ил үздигин дооу болгон.

Баштай Парижге, оон соон-
да Берлинге турган чылдарга
А. Толстой тороп чуртууга
ыпак чорун, оон агмы үзө-
шкени болгон кеди шаалыг ду-
гайында боолаларын «Чову-
лакта чорашын» («Угбам-
кылар»), «Нинитанын чаш
чорашын», «Орун алаан-
дын билзиги» чегелг
чогаалдарыга сиңирген.

Кызыл-кыжыг чок чогаал-
чы чымш чегге-даа чарык-
тырпан турга. Толстойнуң ип-
ти-хончу дагышкыга үргүлүг
сартып турган. «Эмгактагыч
чуртталга мээр амыралыгын
эң-не берге үеде болгон.
Алаа турган, тороп чуртуу-
дан хоорулган, кымы-даа
ажык чок, эсет-халыг чо-
руу, үрө-түндөлд чок, ка-
дырган кижиз деп чүд дээр-
гилген мен» — деп, Толстой
сөзүндө чарыкчыны билзөн.
Илчанга дорт чыл аркында
оон орун катап-ла тороп чур-
тууга — ам Советтик апария
Россияга келген. Ол 1922 чыл-
да чамып келген. Оон амы-
ралынын болгон чогаалдары-
нын чаа, эң-не чугулаа
үзөшкөн.

А. Толстойнуң чогаалчы
чуртталганын хой кезин
Совет Эмгекчилер эркен. Ол
чээрби үш чымдыг иштинде
социалисттик тургузушуну-
нун бүгү фронттарында, Ала-
чуртуну Улуг дайынынга
совет улугун кайтамчыг
маадырдыг, патриотчу чорун
шүтү боду көрүп, улуг Ле-
нинин партиянын төгү-
луг херезин шымынга сет-
килдиг ханымыдан бузурер,
ол бүгүгү оон со-биле пле-
редар дош хой-агый ажал-
дан турган.

«Аж-чок хоорайлар», «Га-
раа» деп тоолулар, «Кезиме
букту шымырап», «Элдин
чылкып пазын», «Калы-
даштын сүзөз», «Коду-
лупчүлүг» деп шпильер, «На-
жор Гаринин тигербоо-
ла» деп роман болгон эс-
те-лаа хой чогаалдар совет ле-
туралын доо-жоронун
аралында ийген. Оон-биле
терсептиган А. Толстой уру-
луг чогаалчын урулугу ки-
чээлгй салып, орус улугун
тооларын бижип номчукчу-
ларга чарыштыр үлдүгүн,
«Алаын дүлгүр болгон Бу-

ратыкчон ужурадары» деп
тоол-тоолуку чогааткан.

Имчалла-даа А. Толстойнуң
эң-не дээди уран чедишкени-
нери — «Човулакта чорашын»
деп трилогия биле «Пётр
Бир» деп төгүлүг роман бо-
луп, Чогаалчынын мергежи-
лини үстүк чалазы — бо
ий улуг чогаал марксисте-
ленитик өөредигин, больше-
виктер партиянын полити-
каын оон малап хүзөп ал-
гышын болгон совет тургу-
зуну дош сүзүлөшкенин хе-
ретиг деп саналып турар.

«Човулакта чорашын»
деп үш романдан тургустун-
ган улуг чогаалга автор Рос-
сиянын чаа үзөшкенин ажалды-
гга социалисттик революцияны
иништыргып укур-дузанын
бизе оон төгүлүгү жогжуде-
анда чалатыгын көргүс-
көн. Трилогиянын маадыра-
ры — орус интеллигенция-
нын кижилери ийн оюланын
нымытааралашкын. 1914—
1920 чылдарга нарын, берге
«Човулактан» бажыларын
кылып чораш, пролетариат-
тын демиселенин төгүлүгүн
бузурер, амыралын ылап-
тыг орууп ажалын алырар.
«Човулакта чорашын» бир
кеңинде социалисттик ре-
волюцияны улуг шымын
Толстойнуң болуңуң тып-
ны-биле максалыгын турар
чөгөт деп көрө херек.

«Пётр Бирин» Россиянын
төгүлүгүн бир эргилдегил
чөптөгү туралашкын. Толстой
оон улугтук характеринде
ажык-ишке чалыныпкан коор
маалыг лановал шыларын
көргүскен. Романын үшүк
келип чогаалчын доошун чет-
киззөн. Илдың турбукча,
«Пётр Бир» төгү-физософот
утпа-болалы-биле совет дитер-
атуранын төгүлүгүн хүндү-
лөгү чөптү элзеп турар.

А. Толстойнуң чогаалдары
хой дилдарыг оюдурутту-
ган. Тыва номчукчулар оон
«Нинитанын чаш чорашын»,
«Алаын дүлгүр аам Бурати-
новун ужурадарын» деп ийн
тоолуку-биле тороп дилыгга
чатышканар. Улуг патриот-
чанышкын бир яны ста-
лий өскө дилге шпильерин
белең эвес херек дээрин би-
чүлүгүн авторго херек кыры-
га бузурер. Имчалла-даа
оон чогаалдарын дош үнелг
оюдуруларын бугу аргала-
ры бисте бар. Эң малайыл
А. Толстойнуң эң-не дээди
чогаалчык чедишкенин деп
«Пётр санал чорашын» «Чову-
лакта чорашын» деп три-
логиянын тыла дилге томнар
айы-биле кезектеп оюду-
руп алыры тергип күзөчиг.
Илдың улуг уран ажал мас-
са номчукчуларга үнелг бе-
лек боурунда агылда, бис-
тин чогаалчыларыннын
мергежилден, агмы лановал
чогаал дилыгга көсүк саздар
чедирери тодаггай.

А. КАЛЗАН,
физиология эртемнерин
кандыды.

Красноярскин дээр
ажыл-агый техникуму дара-
аылда тускай эртемнер тала-
мы-биле бот-өөредилгенин
бирги курстарыга догумен,
тилерин хүзөп алырын тар-
лап тур; агрономия, зоотех-
ния, кодо ажал-агыйн
механизацияны.

Кыргын шыладалары
январь 31-деп февраль 5-ке
чедир болур.

Кызыл хоорай, Ленин ку-
дучузу, бажы № 30, Кодз
ажыл-агый министрствонун
нүдэрер кылдан доку-
менттерин хүзөп алмыр. Те-
лефонлары: 2-41-44, 2-22-50.

КАЗАХ ССР. Ала-Атада Чаа шөлүгү
туугуларын тургузуучулары — СССР-
диг 1982 чылда архитектура таламы-биле
Күрүне шапталыг лауреаттарын
болуу. Чоокта чаа ол шөлгө Л. И. Бре-
жневтин ады тыгаскан.
ЧУРУКТА: (солгай таладан оң тала-
мынче) «Алмаатагиротог» институтун
төлөөлөкчигин кол архитектору К. Ж.
Монгаасе, «Алаамаата туугу трестин»
ТМЗ-инин десидикчилер бригадир

Н. К. Койшмбеев, хоорайнын кол архи-
тектору А. К. Капанов, «Алмаатагиротог»
институтун төлөөлөкчигин кол
архитектору М. П. Павлов, Казах ССР-
нин Күртүгүгү дагыштын ораалчы-
сы Р. А. Сейдали болгон «Алмаатагиротог»
институтун директору К. К. Нур-
маев.
И. БУДНЕВИЧИННИН ФОТОУ.
СЭТА-тын фотохроникасы.

телевидение

ЯНВАРЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
8.00 — «Уе», 8.40 — Эртеги
гимназия, 8.55 — «Горис-
тер, харылаалар», 9.40 —
«Кеңиге айттар солуус»,
Уран-чечен филмнин 1-ги
сериясы, 10.55 — Концерт,
11.25 — Телемелдер, 11.30 —
15.30 — Чалсар, 15.30 — Теле-
мелдер, 15.50 — Орус чугаа,
16.20 — Социалист Күш-
ажылдын Маадыры, СССР-диг
Күрүне шапталыгын дараалы,
«Кызыл пролетарий» а-
жылдыг дентор чондурчугу
И. И. Малышев-биле школа-
ларын чурканышкын,
17.00 — «Шылдыра школа»,
Эргел чонурларга, 17.30 —

Ажылдар адресин, 18.00 —
Мультифилм, 18.15 — Мил-
лионларын дентик университет-
теги, 18.45 — Бегин делегей-
де, 19.00 — «Турсаалдыкы-
нын», 19.30 — «Бистин найы-
ралымынч күтү», Дамчы-
лыгга, 19.55 — «Кеңиге айт-
тар солуус» деп уран-чечен
филмнин 2-ги сериясы, 21.00
— «Уе», 21.35 — «Америк
челлик күжү», Документалдыг
филм, 22.35 — Бегин делегей-
де, 22.50—23.30 — Балет ар-
тистеринин концерти.

ИЯНГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
12.00 — Испан дил, 12.30—
География, 8-н класс, Сонгу-

Редатор В. С. ШАРАВИП.

Бегин республикага бурен,
алмыр. Хар чагбас. Хаттын
күжү кошкык.
Алаарын температуразы
дуе 35—40 градус, хүндүс-
25—30, чамдык черлерге 18—
23 градус соор.
Кызылга хар чагбас, хат
кошкык. Алаарын темпе-
ратуразы дуе 36—38 градус,
хүндүс 25—27 градус соор.

ЧАРЛАЛ

Красноярскин дээр
ажыл-агый техникуму дара-
аылда тускай эртемнер тала-
мы-биле бот-өөредилгенин
бирги курстарыга догумен,
тилерин хүзөп алырын тар-
лап тур; агрономия, зоотех-
ния, кодо ажал-агыйн
механизацияны.

Кыргын шыладалары
январь 31-деп февраль 5-ке
чедир болур.

Кызыл хоорай, Ленин ку-
дучузу, бажы № 30, Кодз
ажыл-агый министрствонун
нүдэрер кылдан доку-
менттерин хүзөп алмыр. Те-
лефонлары: 2-41-44, 2-22-50.

ПЕНСИОНЕРЛЕРНИН КИЧЭЭНГЕЙНГЕ

Кызылдың аш-чөм салым
пенсионерлерге аш-чөм
Ленин кудумчузунун 42 ду-
гаарлыг бажымында № 20
магазинге садарын амыралып
тур. Салыгларын чуртуу:
январь субботада — январь
15-те,
дорткү субботада — январь
29-та.
Салдыг көрөдө паспортун,
пенсия шымылазын, күш-
ажыл дентерин бодуга ал
алмыр.

1983 чылдын январь 16-да, воскресеньеде 14 шак-
та Политиктиг чырымынын бажынында «Совет-а-
мерик харылаалар» деп темалыг лекция болур. РСФСР-
диг «Билг» инициативинин кесигүвү, экономиктиг
эртемнерин кандидаты, АЭШ болгон Ильяда-биле ха-
рылаалар институтунун ажалдагы С. В. Чепранов
лекцияны номчутур.
Лекция болур залге мурунда чатыгкан билеттер-
биле кирер болгон немесе билеттерин «Билг» ини-
циативинин хоорай организациында салып турар.
Телефону — 2-21-35.